

תמוז התשע"א

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

דרגתו ותיקונו של דור המדבר לפרשת בלק

אמרת לי לעולם מקבלים השבים; ואני הייתי יודע מה הם עתידין לעשות- אמרתי לך לאו, ועשית רצונך והם הם שעשו את העגל, שהיו עובדים עבודת כוכבים והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטא, ראה מה כתיב 'אלה אלהינו' אין כתיב כאן, אלא 'אלה אלהיך' שהגרים שעלו עם משה הם עשאוהו ואמרו לישראל 'אלה אלהיך', לכך הקב"ה אמר למשה לך רד כי שחת עמך". בנוסף, מלבד הערב רב יודעים אנו כי 'כל נצים ונצבים דתן ואבירים היו'. בניגוד אליהם ישנו החלק הארי של העם אשר חיובי בעיקרו, וכלפיו מופנים פסוקי התשבחות.

8. מאמרי הראיה:

"דור המלא סערות ותהפוכות, דור הנבילה והפריחה, בן הזמן של האורה והאפילה, של היאוש והבטחה, וכל המוני משפטים הסותרים זה את זה הצבורים בקרבו ועושים אותו כמרקחה וכהר געש שלא ידע שלו."

"... שאין בכוחנו ללכת ע"פ דרך שלהם שהיא דרך נשגב ונעלה מאוד... שנגד מעלת דור המדבר אין חכמי וקדושי דורנו נחשבים כלל..."

9. מסביר את דברי הרב, הרב סבתו (שם):

דור המדבר הוא הדור הראשון של עם ישראל שיצא אך עתה מצרים, מעבדות לחירות, מיקיצוניות אחת לאחרת. דור שמקבל תורה בסיני ועולה למעלות עליונות, ומצד שני יורד לדיוטות תחתונות. דווקא העליות הנשגבות כמעמד הר סיני, הן הגורמות לנפילות הגדולות. כשעולים בבת אחת גבוה, נופלים נמוך. טבע אנושי זה של האדם מועצם יותר בדור ראשון, שמקבל הרבה דברים גדולים מצד אחד, ומצד שני יכול ליפול נפילות גדולות. תנודה חריפה זו נרגעת במעט במשך הדורות.

10. (שם, ד-ה):

(ד) וְהָאֱסָפָסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּכְפוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּאָּמְרוּ מִי יִאָּכְלֵנוּ בְּשָׂר. (ה) וַיִּזְכְּרוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נִאֶכְלָה בְּמִצְרַיִם חָנָם אֶת הַקִּשְׁאִים וְאֶת הָאֲבֻטְחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים. (ו)

1. האבן עזרא, במדבר ט' כ"ג

בחדש הראשון בשנת הארבעים. והנה אין בתורה כלל שום מעשה או נבואה רק בשנה הראשונה והשניה ובשנת הארבעים

2. ברכות דף יב ע"ב

"אמר רבי אבהו בן זוטרת אמר רבי יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה - משום טורח צבור."

3. ירמיהו ב, ב:

כִּי אָמַר ה' זָכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבְתָּ לְלוֹלֵךְ תִּנֶּךְ לְכַתֵּךְ אֲחֵרֵי בְּמִדְבַר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה.

4. במדבר יא, ד:

וְהָאֱסָפָסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ וַיֵּשְׁבוּ הָעַם הַנִּפְלֵא, הַהוֹלֵךְ אַחֲרַי ה', מִתְּגִלָּה לָנוּ כְּאֶסְפָּסוּף, עַד כִּי מִשָּׁה רַבְּנוּ מֵגִיעַ אֶל סֶף שְׁבִירָה

5. במדבר יא, יא-יד:

לְמַה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ, וְלָמָּה לֹא מָצִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוּם אֶת מִשָּׂא פֶל הָעַם הַזֶּה עָלַי. הֲאֵן כִּי הִרִיתִי אֶת פֶּל הָעַם הַזֶּה, אִם אֵן כִּי יִלְדֹתִיהוּ כִּי תֵּאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֵם מִן אֶת הַיָּקָע עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפָּעֶת לְאֵב תִּיּוּ. מֵאִין לִי בְּשָׂר לִתֵּת לְכָל הָעַם הַזֶּה כִּי יִכְפוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנָּה לָנוּ בְּשָׂר וְנִאֶכְלָה. לֹא אוֹכֵל אֵן כִּי לְבַדִּי לְשֹׂאת אֶת פֶּל הָעַם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מִמֶּנִּי.

6. הרב סבתו בשיעור לפ' שלח:

מה היא אפוא דרגתם של דור יוצאי מצרים? האומנם היה דור זה ראוי לכינוי 'אספו לי חסידי כורתי בריתי' כדברי רבי אליעזר במשנה בסנהדרין (י, ג)? או שמא דווקא 'ארבעים שנה אקוט בדור ואומר עם תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי' כפי שאנו אומרים בקבלת שבת?

7. שמות רבה מב, ו:

"לך רד כי שחת עמך" העם אין כתיב כאן אלא עמך, אמר משה: רבון העולם מנין הם עמי, אמר לו הקב"ה: עמך הם. שעד שהיו במצרים אמרתי לך (שמות ז, ד) 'והוצאתי את צבאותי את עמי' אמרתי לך שלא לערב בהם ערב רב, אתה שהיית עניו וכשר

(ז) וְהָפֶן פְּזָרַע גַּד הוּא וְעֵינֵי קָעִין הַבֶּדֶל לֶחֶם, (ח) וְשָׁטוּ הָעַם וְלָקְטוּ וְטָחְנוּ בְרַחֲמֵים אוֹ דָכוּ בְמֶדֶד כֹּה וּבְשָׁלוּ בְפָרֹר וְעָשׂוּ אֵת עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ פְּטֵעַם לְשֵׁד הַשָּׁמַן.

11. הרב סבתו :

המתאוה זקוק הוא לגיוון. מאכל אשר אינו משתנה מיום למשנהו, לא ימלא את תאוותו. בנוסף, המתאוה מעוניין בייחודיות ביחס לחברו; התאוה מבוססת על כך שלי יש ולו אין. אם לי ולו יש את אותו הדבר זו לא תאוה. אך במן, כאמור, כולם אכלו את אותו הדבר, כל יום באותו צבע ובאותה צורה. מחמת תאוותם זיהו בני ישראל את יתרונותיו הנדירים של המן כחסרונות גדולים. השוויוניות היום יומית במן הייתה להם לזרא משום שהם התאוה תאוה!

12. סנהדרין קי ע"ב :

"תנו רבנן: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: יתמו - בעולם הזה, ושם ימותו - בעולם הבא. ואומר (תהלים צה, יא): אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי, - דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: באין הן לעולם הבא, שנאמר: אספו לי חסידים, כורתי בריתי עלי זבח, אלא מה אני מקיים 'אשר נשבעתי באפי' - באפי נשבעתי, וחזרני בי."

רבי יהושע בן קרחה אומר: לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים; אספו לי חסידים - אלו צדיקים שבכל דור ודור, כורתי בריתי - אלו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש, עלי זבח - [אלו] רבי עקיבא וחבריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה

... אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שבקה רבי עקיבא לחסידותיה

13. מסביר הרב מלמד:

כי דור המדבר בחטא המרגלים מאס בארץ. ולכן כאשר מואסים בארץ - מואסים בעולם הבא, ואי אפשר שיהיה להם חלק לעולם הבא...

רבי עקיבא מכיר את מעלתו של דור המדבר, ואומר: 'זה דור גדול, אני יודע. יש לו המון מעלות, אבל החיסרון הזה, של המאסה בארץ ישראל, זהו חיסרון שורשי יסודי, שהורס את הכל, ומקלקל את כל המעלות והמעשים הטובים "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר: 'ועמך כולם צדיקים, לעולם ירשו ארץ'". 'ארץ' - זה עולם בים. ישראל הולכים אחרי ריבוננו של עולם במדבר וכו', אבל אינם רוצים לעלות לארץ ישראל, וזה הורס את הכל. לכן דור המדבר אין חלק לעולם הבא'. דור המדבר היה דור מורכב. היו לו כנראה מעלות מאוד גדולות, אבל גם התמודדויות מאוד קשות.

א"י היא המקום, שבו מופיעה האומה בכללותה. אין 'עם ישראל' בחוץ לארץ. בחו"ל אנחנו קרועים

ושסועים. בחו"ל אנחנו עצמות מפוזרות. בא"י אנחנו מציאות חיה, מציאות שלמה, עם, מציאות של כלל. לכן המחובר אל כלל ישראל - מחובר אל א"י, והמחובר אל א"י - מחובר אל כלל ישראל. כלל ישראל וא"י זה דבר אחד. כלל ישראל זה נצח, זה עתיד, וזה ארץ ישראל.

בא"י מופיעה האומה בהופעה הכללית שלה, בהופעה השלמה, הנצחית, בכל צורתה, ובכל דורותיה. זה ענינה של א"י - "אתה אחד ושםך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אומר הוזהר: "בארץ דייקא". רק בארץ אנחנו גוי אחד, ולא בחו"ל. א"י הופכת את כל היחידים למציאות אחת כוללת, ולכן המאסה בא"י היא מאסה בכלל, היא מאסה בנצח, והיא מאסה בעולם הבא.

14. בבא בתרא עג:

אמר לי (הישמעאלי): תא אחוי לך מתי מדבר (בוא, אראה לך את יוצאי מצרים שמתו במדבר). אזלי (הלכתי). חזיתנהו ודמו כמאן דמיבסמי וגנו אפרקדי (ראיתים ונראו כמי ששתה יין, ושכבו על גבם).

והוה זקיפא ברכיה דחד מינייהו (ואחד מהם הרים את ברכו), ועייל טייעא תותי ברכיה, כי רכיב גמלא וזקיפא רומחיה ולא נגע ביה (ועבר הישמעאלי תחת ברכו ברכיבה על הגמל, וכידונו זקוף בידו ולא נגע בו). פסקי חדא קרנא דתכלתא דחד מינייהו (חתכתי כנף מארבע כנפות הציצית, ובה פתיל תכלת של אחד מהם), ולא הוה מסתגי לן (ולא יכולנו לזוז). אמר לי (הישמעאלי): דלמא שקלת מידי מינייהו אהדריה (שמא לקחת דבר מהם? החזירהו להם), דגמירי

דמאן דשקיל מידי מינייהו לא מסתגי ליה (שיודעים אנו, שמי שלוקח חפץ מהם, אינו יכול לזוז). אזלי, אהדרתיה (הלכתי, החזרתיו) והדר מסתגי לן (ויכולנו ללכת). כי אתאי לקמיה דרבנן, אמרו לי: כל

אבא חמרא, וכל בר בר חנה סיכסא (כאשר הגעתי לפני החכמים, אמרו לי: אתה חמור וכל בן בר חנה הוא טיפש), למאי הלכתא עבדת הכי, למידע אי כבית שמאי אי כבית הלל (לצורך איזו הלכה עשית כך, שחתכת את הציצית - כדי לדעת אם ההלכה נפסקה כבית שמאי או כבית הלל? שחלקו ב מצות ציצית, בית שמאי אומרים ארבע חוטין של ארבע אצבעות, ובית הלל אומרים שלש חוטין של שלש אצבעות). איבעי לך למימני חוטין ולמימני חוליות (היית צריך לספור את החוטים ולספור את החוליות כדי לדעת לפי מי מהם ההלכה)

15. המהרש"א במקום

" וא"ל אחוי לך מתי מדבר כו' הוא ע"פ מ"ש בפרק חלק המרגלים ... דור המדבר אין להם חלק לעוה"ב... דברי רבי עקיבא... ואומר רבב"ח שבקי ר"ע לחסידותיה... ואמר בכל זה אפרקדי שהיו פניהם למעלה שכל מעשיהם אף כשחטאו ולא עמדו

בעשרה נסיונות לפני ה' יתברך לא היה שם כפירה אבל פניהם היה למעלה..."

16. יערות דבש לרבי יהונתן איבשיץ חלק ראשון **דרוש ב':**

"וזהו מאמר רבב"ח, שאמר שראה למתי מדבר והם לא פנו עורף לה' ללכת בתר עניני עולם הזה הפונים מעם ה', כי אם כל ענינים כלפי מעלה, ומגמתם לראות כבוד ה', אכלו ולא ישבעו מנועם עליון. וזהו דהוי גנו אפרקיד פניהם כלפי מעלה מבלי סור לשום צד ונטיה כלל וכלל, רק כל ענינים דהרבו לשתות יין קודם זמנו, כמו נדב ואביהוא שנא' בקרבם לפני ה', ואמרו שתויי יין נכנסו, וכן היה אצלם, ולכך אמר דגנו כמאן דמבסמי, ונתפתו ביינם ופניהם צהובות, לרוב אור עליון, להפליג לדבר בשבחים ולהראות מופת על גודל מעלתם"

17. המהר"ל על אתר בחידושי אגדות:

"ואמר דהווי דמי כמבסמי, שהמבושם יש לו שמחה בנפשו כמו שהוא ענין המבוסם, והשמחה הוא שלימות הנפש כמו שהעצבון הוא חסרון הנפש... והיה לדור המדבר שלימות ביותר... שוכבין פניהם למעלה – שהיו פונים למעלה לעליונים ועוד אמר והוי זקיפא בירכיה דחד מינייהו להורות על הרמה המעלה והנישאה שלהם שהיו נבדלים במעלתם מכל הדורות האלו...."

18. ילקוט שמעוני פרשה ט"ז:

"מה כתיב למעלה מן העניין? 'ועשו להם ציצית'. אמר לו קורח למשה רבינו: טלית שכולה תכלת – מהו שתהא פטורה מן הציצית? אמר לו משה: חייב בציצית. אמר ליה קורח: טלית שכולה תכלת אינה פוטרת עצמה, וארבעה חוטין פוטרין אותה?! בית שמלא ספרים – מהו שיהא פטור מן המזוזה? אמר לו: חייב במזוזה. אמר ליה: כל התורה כולה, רע"ה פרשיות יש בה, אין פוטרת את הבית, ושתי פרשיות שבמזוזה פוטרות את הבית!?"

19. שיעור הרב אברהם יצחק הלוי כלאב:

כי יש במצווה זו, תיקון לחטא עם ישראל, שנמשך אחר המרגלים, למלא רצון עצמם, במקום להרגיל הארץ להם לפי רצון הבורא. שכן, ציצית גורמת למתעטף בה, להיות דבק במצות ה'. שיראה את הדברים הנכונים ויעלים עיניו מדברים רעים, ולא יטה לבבו לדבוק בחומריות למלא חמדותיו. ועוד, ציצית מזכירה את ה' שהוציאנו ממצרים להיות לנו לאלוקים. יציאת מצרים מבררת שהקדוש ברוך הוא הינו בעל הכוח והשלטון על הבריאה, והוא יתברך, משנה את הטבע לפי צורכם של ישראל עמו. ועוד, שכתב אור החיים שחוט הלבן בציצית מורים על החסד ואילו חוט התכלת מורה על הרחמים. וזאת, כי המתעטף בטלית מצוייצת מורה על עצמו שהוא עבד מלכו של עולם. ובגין כך, החסד, לגמול עמו לפני משורת הדין. והרחמים, להתנהג עמו

במידת הרחמים, גם כאשר הוא עומד לדין. נוהגים בו והוא ניצול מכל פגע, תקלה ותאונה. כאשר אדם שם אל לבו כל אלה, הוא יודע שיש ללכת אחרי ה' לכל אשר יצוונו ולא יסטה לבבו מקיום מצות התורה בשלמות. ובעצם זו גם מעלתה של ארץ ישראל שהדר בה שרוי בלא עוון והוא יכול להיות עובד ה' בשלמות שאינה ניתנת לביצוע בחוץ לארץ.

20. תורה אור – פירוש המלבי"ם במדבר פרק

י"ד:

"...אולם אחר חטא המרגלים, שנגזר אז על משה שלא יכנס לארץ כמ"ש חז"ל שנקבר משה בחו"ל כדי שיביא עימו דור המדבר לעתיד לבוא"

21. תפילת "מה טובו" – מן הסיפור:

מה טובו אהליך יעקב משפנתך ישראל.

ואני ברב חסדך אבא ביתך

אשתתנה אל היכל קדשך ביראתך.

ה' אהבתי מעון ביתך ומקום משפן כבודך.

ואני אשתתנה ואכרעה אברכה לפני ה' עשי. ואני

תפילתי לך ה' עת רצון

אלהים כרב חסדך עניי פאמת ישעך.

מקור 22: הרב ד"ר פיקאר

"בכל מקום כריעה קודמת להשתחויה ("ואנחנו כורעים ומשתחוים"), לפי שבדרך כלל מי שעומד עובר מעמידה לכריעה ומכריעה להשתחויה. וכאן הקדים השתחויה לכריעה, שדרך הבאים אל המקדש שתחילה משתחוים ונופלים על פניהם ואחר כך זוקפים את גופם ומרימים את פניהם מהקרקע ושוקיהם עדיין מונחות על גבי הקרקע. ובמצב זה אומרים את תפילותיהם." תפילה קצרה זו משלבת בתוכה רעיון נפלא. הנכנס לבית הכנסת עובר תהליך נפשי. בתחילה הוא נמשך אל המקום מפאת היותו מקום ההתכנסות של ישראל. אך בהגיעו אל המקום הוא מגיע להכרה: "אין זה כי אם בית א-להים וזה שער השמים". וכאן מתמלא ליבו ברגשי אהבה וחסד מלווים בתחושת יראה ורוממות של קדושה. הוא מתקדם עד למצב העליון של עמידה לפני ה'. אחר כל ההכנות הוא פותח בתפילה. אלא שכאן אין הדבר תלוי בו יותר, עליו לצפות לעת רצון ושעת חסד מלפני ה'.